

PROGRAMKOMMENTAR

Konsert på YouTube 2020-08-07

Inspelad i Allhelgonakyrkan 2020-06-13

César Franck (1822 – 1890) Violinsonat A-dur utan opus FWV 8

		<i>Börjar cirka</i>
I.	Allegretto ben moderato	2'15
II.	Allegro	8'15
III.	Recitativo-Fantasia: Ben moderato	16'47
IV.	Allegretto poco mosso	23'36

César-Auguste-Jean-Guillaume-Hubert Franck (1822 – 1890) föddes i Liège i dåvarande Nederländerna (numer Liège i Belgien). Mamma Marie-Catherine-Barbe (född Frings, i Tyskland) och pappa Nicolas-Joseph, banktjänsteman, kallade honom helt kort för César-Auguste. Han visade sig tidigt ha anlag för såväl musik som teckning. Pappa såg helt klart möjligheter för en ny Franz Liszt i det nya kungadömet Belgien (1830). Nicolas-Joseph fick in sonen på huvudstadens kungliga konservatorium där han fick studera piano, orgel och harmonilära för bland andra Joseph Daussoigne-Méhul (adoptivson till Étienne Méhul). César-Auguste gav 1834 sina första konserter; en rentav för den belgiske kungen Leopold I. Året därpå drog pappa med sig bröderna César-Auguste och Joseph till Paris för privatstudier med en krävande Antoine (Anton) Reicha (för övrigt jämnårig med Beethoven) i kontrapunkt och Pierre Zimmerman i piano, båda aktade professorer på Pariskonservatoriet. När Reicha dog året därpå fick bröderna vänta tills pappa Nicolas-Joseph blivit naturaliserad fransman innan de tilläts komma in på konservatoriet. Medan de väntade promotade pappa stenhårt bröderna till olika privatkonserter. Studierna gick bra för César-Auguste men avbröts 1842, troligen efter bråk mellan pappan och kritikern Blanchard. Väl åter i Liège fick de inte till något arbete, även om Leopold skickade en guldmedalj. I retur i Paris blev det slitgöra med undervisning och olönsamma familjekonserter. Samma år fick han klart med fyra konsertanta pianotrior (opus 1 & 2) som fick konstruktiv kritik av pappa-idolen Liszt. Franck skrev också sitt första verk som inte var kammarmusik; oratoriet Rut. Han fick i alla fall hyfsad uppmuntran av Liszt & Giacomo Meyerbeer. 1846 uppfördes Rut offentligt och blev sågat. Han drog sig nu tillbaka, med Nicolas-Joseph motvilligt muttrande, och livnärde sig som lärare och ackompanjator. Två saker förändrade nu Francks liv: kärleken och orgeln.

César-Augustes pappa vägrade låta sin son uppvakta Eugénie-Félicité-Caroline Saillot med artistefternamnet Desmousseaux, från hennes familjs operettkompani. En sommarsöndag 1846 lämnade han framt hemmet och flyttade in hos Desmousseaux. Han kallade sig resten av livet för **César Franck**. När han blev giftasmyndig vid 25 så meddelade han föräldrarna att han tänkte gifta sig med Félicité. 22 februari 1848, mitt under Parisrevolten, gifte sig så César och Félicité i Notre-Dame-de-Lorette, med båda föräldraren på plats. De fick hjälp över barriaderna av revolutionärerna – det måste ha varit förfärligt romantiskt! Det är också i den kyrkan han fick sin första anställning som biträdande organist. I nästa kyrka, Saint-Jean-Saint-François-au-Marais, blev han bekant med dåtidens främste orgelbyggares verk; Aristide

Cavaillé-Coll. ”Min nya orgel är som en orkester!” lär han ha sagt. Francks improvisationsförmåga gör honom så till ett namn och han blev snart vän med Cavaillé-Coll och for runt i Frankrike och visade upp och invigde orglarna. 1858 och fram till sin död var han organist i Paris-basilikan Sainte-Clotilde på vad Franck menade är Cavaillé-Colls mästerverk till orgel. Några år senare tillkom Six Pièces, publicerade 1868, med Grande Pièce Symphonique som opus 17, föregångaren till Viernes, Widors och alla andras orgelsymfonier. 1872 blir han så, oomstridd, professor i orgel vid Pariskonservatoriet. Ja, först blev det lite belgisk-franska legaliteter kring medborgarskapet. Han kallades av eleverna för pappa Franck och lärde dem inte bara orgel utan också komposition och minsann utan att använda alla regelböcker, till kollegernas irritation. Franck lärde sig också mycket av sina elever, till den mer konservativa Félicités ogillande.

Förutom alla övriga standardverk för orgel som Franck fick till under 70- & 80-talen passade han, nästan i förbigående, på att förnya den franska pianolitteraturen med Preludium, koral & fuga för piano (1884) och Symfoniska variationer för piano och orkester (1885). 1888 skrev han sin enda symfoni i d-moll som först fick ett blandat mottagande men numer räknas som en av de viktigaste franska symfonierna över huvud taget. Och efter 35 år återvände Franck så till kammarmusiken med tre stora kompositioner: pianokvintett f-moll (1879), violinsonat A-dur (1886) och stråkkvartett D-dur (1889).

Den 28 september 1886 skulle vännen och mästerviolinisten Eugène Ysaÿe (1858 – 1931) gifta sig med sin Louise Bourdeau de Courtrai i Arlon. På bröllopsdagens morgon överlämnade Charles Bordes César Francks gåva, violinsonaten i A-dur. I all hast övade Eugène in den med Louises svägerska Marie-Léontine Bordes-Pène och de spelade den senare på dagen för bröllopsgästerna. De gav också det första offentliga framförandet i Bryssel senare samma år. Ysaÿe behöll sonaten på repertoaren resten av livet. Bordes-Pène var en av Frankrikes framstående pianister och hade nog att göra; Franck hade stora händer och särskilt andra satsen betraktas som tekniskt svår med många hopp och stora intervall.

Sonaten är i så kallad cyklisk form där alla satser har tematiska likheter, delar samma tematiska material. Teman återkommer i de olika satserna men oftast förvandlade. Sonaten inleds med en långsammare sats; efter en kort pianointroduktion spelar fiolen ett tema som är hela kärnan i sonaten. Den andra satsen är som en stormande första- eller finalsats brukar vara och följs av den lite operainspirerade recitativ & fantasi. I fjärde satsens final, den riktiga finalen, visar Franck hur en fransos (eller om ni vill; belgare) använder kontrapunkt; bröllopssonaten slutar som en triumferande kanon mellan de båda instrumenten. Det märkliga är inte bara de helt olika satserna utan hur väl sonaten ändå hänger ihop. Hör ni detta verk för första gången kan jag bara lyckönska er till en kammarmusikalisk resa av högsta klass.

Jan Silverudd
2020-07-30